

GABI GLEICHMANN

Hétszáz éve született az olasz Giovanni Boccaccio. Száftosan erotikus mesterművével, a *Dekameron*nal lefektette az európai regény alapjait, és a földrészen mindenhol élő klasszikusként olvassák. De Magyarországon manapság nincs nagy tülekedés a munkásságért.

Tedd a kezdetet a szívedre, és felelj őszintén: olvastál valaha bármit Boccacciótól? Az emberek zöme jó eséllyel nemmel felel. Igen sajnálatos. Ugyanis Boccaccio óriási olvasói élményt kínál, amely végtelenül gazdaggá teszi a befogadót. Ha a mai sikerlistákról választunk valamit az ő jellegzetes történetei helyett, akkor a tudatlanságot és a szegénységet választjuk az élelméjűség és a gazdagság helyett.

De kezdjük máshonnan, hiszen sokan találkoztak már a nevével, de kevesen tudnak róla bármit is.

Ki volt hát Giovanni Boccaccio?

Nézzük a róla készült képet. Már külsőre is lenyűgöző jelenség, egy csepp misztikusság érzéki és megközelíthetetlen vonásokkal. A szemében merev gög és vidám csillogás egyaránt megtalálható. Külseje leleplezi derék, összetett jellemét az embernek, aki kérlelhetetlenül átlátott az emberi ostobaságon, és szenvedélyesen hódolt a dal istennőjének.

1313-ban született Firenze mellett, és ebben a városban halt meg 62 évvel később. Törvénytelen gyerek volt. Az anyja ismeretlen francia nő. Az apja, Boccaccio di Chellino, a Compagnia dei Bardi banknál dolgozott. Azt akarta, hogy a fia kövesse nyomdokait, és amikor a bankban magas posztra nevezték ki Nápolyban, az akkor tizennégy éves Giovannit magával vitte. Akkoriban Nápoly üzleti és kulturális központ volt, egész Európából vonzotta az embereket.

Giovanni négy éven át szenvedett tanoncként a bankban, majd megengedték neki, hogy egyetemre járjon, először kánonjogot, utána irodalmat tanult. Az évek során lenyűgöző olvasottságra tett szert, és közben buzgón belevetette magát a szertelen társasági életbe is. Beleszeretett Maria d'Aquino grófnőbe, és neki köszönhetően belépést nyert a nápolyi udvar-

ba, mint hódolatteljes alattvaló. Itt nemcsak a művészet és költészet kifinomult ünneplésével találkozott, tanúja lehetett a nyers hatalomgyakorlásnak, ármánynak és cinizmusnak is.

Diplomáciai feladatokat teljesítve Boccaccio számtalan utazást tett az Appennini-félszigeten. Mindenhonnan sodródó lelkeket látott, iszákosokat, szajhákat, magas adókat nyögő parasztokat, korrupt hivatalnokokat, megbízhatatlan papokat és fennhéjázó nemeseket. Az egyházi embereket ítélte a legalávalóbbnak. Kapzsi és kicsinyesek voltak, képmutatóak és alattomosak, mindig készen arra, hogy hazudjanak és pénz-zé tegyék Istenüket.

Ily módon Boccacciónak alkalma nyílt rálátnia az itáliai társadalom megbúvó szerkezetére, amely bámulatosan keveset változott az évszázadok során. Ezeket a tapasztalatokat adják vissza a *Dekameron* elbeszélései.

Boccaccio 1340-ben tért vissza Firenzébe. Petrarcahoz fűződő barátsága ihlette, hogy olasz nyelvű szerelmes verseket írjon. De a legmélyebb benyomást Dante *Isteni színjátéka* tette rá, semmi nem volt nagyobb hatással műveire.

Ő írta a világirodalom egyik legelső írói életrajzát is, a *Dante életét*, amelyben csaknem szentté avatja bálványát. Dante ebben a műben nemes, nagyvonalú, igazságos, magasztos erkölcsű, zseniális, éles elméjű, tanult, és egy istenadta tehetség, bármibe is fog. A túlzások mindenkinek szemet szúrnak. Ugyanakkor messziről látszik, hogy Boccaccio érti a módját, miként kell tálalni egy jó történetet.

Az *Isteni színjáték* hatásai világosan megmutatkoznak Boccaccio *Dekameron*jában. Egyfelől a szöveg sokat visszhangozza Dantét. Másfelől a szerkezet feltűnő hasonlóságokat mutat. A színjáték 100 énekből áll. A *Dekameron* ugyanennyi elbeszélésből. A színjáték három részből áll: Pokol, Purgatórium, Paradicsom. A *Dekameron* ugyancsak.

Boccaccio a remekművét 1349 és 1352 között írta, miután pestis pusztított Firenzében. A város száz-ezer lakosának háromnegyede odaveszett.

A *Dekameron* annyit tesz, tíz nap, és a kerettörténetre utal, amely magába foglalja a gyűjtemény leleményesen összeszedett száz novelláját. Tíz nemes if-

jú – hét hölgy és három férfi – elmenekül a halál szorításába került városból egy idilli vidéki villába, ahol tíz napon át játékkal, zenével és tánccal ütik agyon az időt, és minden délután a szökökút mellett ülve tanulságos történeteket mesélnek egymásnak, amelyek témáját az adott nap „királynője” vagy „királya” jelöl ki.

Ezek az elbeszélések együtt egy művészien megszőtt vásznat hoznak létre, amelyben különböző hangok állnak egymással szemben: a jámbor vallásosság az istentelenséggel és antiklerikalizmussal, a női látásmód a férfival, a lovagi erényesség a pornográfiával. A szöveget mind nyelvileg, mind stilisztikailag színessé teszi a számos társadalmi réteg ábrázolása. Az elbeszélői stílus váltakozik a fennkölt ünnepélyesség és a vidám groteszk között, de előfordulnak tájnyelvi szavak is Velencéből, Nápolyból, Pisából, Szicíliából.

A történetek jellemzően legyűrhetetlen természeti erőként ábrázolják a szerelmet és az érzékiséget, amelyek felett az embernek nincs uralma. Azonkívül szembevető az antiklerikális látásmód, amellyel kifigurázza a papok és szerzetesek hiszékenységét, és rámutat a papi nőtlenség természetellenes mivoltára.

Az egyik legpikánsabb erotikus történet egy kéjszár szerzetesről szól. Bemagyarazza egy szép ifjú szűzlánynak, hogy azzal szolgálja legjobban Istent, ha meztelenre vetkőzik, és befekszik a barát alá. Ennek a különös istentiszteletnek az a célja, hogy a szerzetes „viszsaüzze az ördögöt a pokolra”. Mint kiderül, a lánynak hallatlanul kedvére van Isten szolgálatának ezen módja, és napokon át mást sem akar tenni. Egy idő után azonban a szerzetes már nem képes behatolni a lány vágyának tüzetől folyamatosan izzó pokolba. Az „ördög” tehetetlenül csüng alá.

Egy másik elbeszélésben Babilon szultánja az egyik lányát odaajándékozta Algarve királyának. Néhány baleset következtében a lány már az odavezető úton „nőül megy” nyolc másik férfihoz. A király örömmel fogadja őt. Amikor a lány, aki már nyolc férfival hált vagy ezer alkalommal összesen, ágyba fekszik a királlyal, ártatlannak tette magát, és elhitheti az urával, hogy így is van.

Ettől a történettől a fiatal hölgyek a szökökút körül elragadtatva nevetnek. Mert a nemes hölgyek számára fontos, hogy reggeltől estig intrikákat szőjenek és megtévesszék a férjüket. Ezért is rejti Petronella – egy másik történetben – a szeretőjét egy hordóba.

A *Dekameron* merész történetei az értelmet, a találékonyságot, a ravaszságot és a szellemet ünneplik, mint az emberi lény legfőbb adottságait. Az olvasó már az első novellában találkozik Cepparallóval, egy gátlástalan üzletemberrel, aki hamis gyónással rászéd egy jámbor szerzetest, mire ő ezt a hitvány gazembert igaz életű férfinak írja le, aminek következtében a halála után szentként tisztelik. Boccaccio a nőket több-

nyire kiemelkedő értelmi képességekkel ruhazza fel, bátornak, önállóknak és tetre késznek ábrázolja őket.

A felettébb szórakoztató novellák olvasásával az ember egy nyüzsgő középkori világba lép be. Bolyong Firenze szűk sikátoraiban, érzi egy letűnt kor fuvalatait. A környezet pontos ábrázolásával és a részletesen kidolgozott jellemekkel a szerző eleven és gyakran realista korrajzzal ajándékoz meg minket – a változás koráról, amikor a feudális eszmék helyét fokozatosan átvette a polgárság új értékrendje. Egy olyan társadalmi freskó készült itt el, amely jobban dúskál szereplőkben és jelenetekben, mint a legtöbb mű Boccaccio szellemi örököseinek tollából. Ebben az erdőben éveken át lehet bolyongani, mindig találunk új fákat és növényeket.

Miben rejlik hát Boccaccio nagysága? Hogy ő az európai regény zseniális atyja. Hogy a módfelett eleven és gazdag novellafüzére túlélte a történelem tombolását, és a mai napig megőrizte frissességét. Petrarccal és Dantéval hármásban képviselik a 14. századi világirodalom csúcsát.

Egy mondás szerint, ha az ördög megöregszik, a Bibliát olvassa. Ezt Boccaccióról is elmondhatjuk, akinek élete alkonyán vallásos skrupulusai támadtak, és elhatárolódott a *Dekameron*tól. Inkább azt szeretne volna, ha lovagias szerelmi költészetét és híres nők és férfiak cselekedeteiről szóló latin nyelvű, művelt, jámbor munkáit olvassák, és ha ezeknek köszönhetően marad fenn a neve. Az illedelmesebb művek fölött azonban eljárt az idő, a világ hátat fordított nekik. Erotikus anekdotái ellenben nem szűnnek meg lenyűgözni a közönséget.

Csak remélhetjük, hogy a magyar olvasók tudják, mi jó nekik. Boccaccio nem lehet nehéz választás.

■ ■ ■

Papolczy Péter fordítása

Gabi Gleichmann: 1954-ben született Budapesten. Tízévesen szülei Svédországba költöztek, ahol később filozófiát és irodalmat tanult. A 90-es években prominens kulturális újságíróként dolgozott, majd négy éven át (1990–94) a svéd PEN elnöke volt. Jelenleg feleségével és fiaival Norvégiában él, irodalomkritikus és az Agora Kiadó vezetője, többek között Nadas Péter és Esterházy Péter műveit jelenteti meg norvég nyelven. Első regénye, *A halhatatlanság elixírje* (Athennaeum) hetek alatt bestseller lett, több mint 14 országban jelenik meg a norvég kiadást követően.

Papolczy Péter (Budapest, 1972): informatikusként, majd filológusként végzett a Budapesti Műszaki Egyetemen, illetve az ELTE-n. 2003 óta jelennek meg regényfordításai angolból és svédből. 2012 óta a Magyar Műfordítók Egyesületének elnöke.